

УДК 911.3

Л. Фрей

L. Frey

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ: ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ**GREEN RURAL TOURISM: WAYS AND PROSPECTS
OF THE DEVELOPMENT IN UKRAINE**

У статті проведено дослідження попиту на послуги зеленого туризму в Україні, визначено основні вимоги до створення конкурентоспроможного туристичного продукту, напрямки підвищення якості туристичних послуг.

Ключові слова: *зелений туризм, сільський туризм, сільська садиба, соціальна сфера, зайнятість, соціально-економічний розвиток.*

В статті проведено дослідження попиту на послуги зеленого туризму в Україні, визначено основні вимоги до створення конкурентоспроможного туристичного продукту, напрямки підвищення якості туристичних послуг.

Ключевые слова: *зеленый туризм, сельский туризм, сельская усадьба, социальная сфера, занятость, социально-экономическое развитие.*

In the article the demand for green tourism in Ukraine is investigated, the basic requirements for the establishment of a competitive tourism product, directions to improve the quality of tourist services are determined.

Keywords: *green tourism, rural tourism, rural farmstead, social sphere, employment, social and economic development.*

Актуальність дослідження полягає в тому, що послуги зеленого туризму сьогодні користуються достатнім попитом і потребують якісних змін на ринку туристичних послуг. Удосконалення послуг, покращення інфраструктури сільського зеленого туризму здатне зробити сприятливий вплив на туризм в цілому, забезпечити задоволення споживчого попиту, розвивати нові форми туризму, забезпечувати доступність нових туристських напрямів і сприяти економічному розвитку країни і регіонів.

Основною метою дослідження є визначення ролі сільського зеленого туризму в галузі туризму на сучасному етапі та подання рекомендацій щодо ефективного управління ним з використанням наукових підходів.

Ефективне проведення економічних реформ в Україні, особливо в умовах фінансової кризи, залежить від нормалізації роботи сфери послуг, однією з важливих складових якої є туристична індустрія. Туризм називають явищем, системою, новим способом соціально-культурної взаємодії і пізнання. Незважаючи на те, що Міністерство економіки не вважає розвиток туризму винятковим пріоритетом для країни, не виключається його значний вплив на економічне зростання окремих регіонів. Майже всі регіони України володіють ресурсами, які можуть бути використані в туристських цілях, однак, у кожного є свій потенціал.

Сучасний досвід та наукові дослідження свідчать, що прискорений розвиток сільського зеленого туризму може відіграти роль каталізатора структурної перебудови економіки, забезпечити демографічну стабільність та розв'язання нагальних соціально-економічних проблем у сільській місцевості. Україні стратегічно важливо швидко подолати відставання у цій сфері і реалізувати наявний багатий туристичний потенціал шляхом проведення виваженої політики державного регулювання, зокрема й на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти сільського зеленого туризму висвітлені у працях відомих учених у галузях права, історії, туризмознавства, соціології, економіки й географії, зокрема: Ю. Алексеєва, В. Євдокименко, А. Корлоль, М. Лендела, В. Мікловди, М. Пітюлича та інших дослідників [4]. Питання з підготовки фахівців і методичні рекомендації для господарів садиб розглянуті в працях В. Васильєва, Ю. Зінько. У працях Б. Фіногеева і

Н. Гордецької наводяться пропозиції по саморозвитку та самоосвіті сільських жителів (господарів сільських будинків) у галузі сільського зеленого туризму. М. Рутинський і Ю. Зінько у своєму посібнику «Сільський туризм» розглядають організацію сільського зеленого туризму, особливості планування та методи аналізу управління сільського зеленого туризму в Україні [5]. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку сільського туризму в Україні окреслено у статтях П. Горішевського. Проте існує ще багато питань стосовно розвитку сільського туризму в Україні, які до цього часу лишаються малодослідженими.

Сільський туризм є досить новим напрямом туристичної індустрії. Його ще прийнято називати «агротуризм», або «зелений туризм». Нині він активно розвивається в усьому світі, в тому числі й в Україні. Стратегічна мета розвитку зеленого туризму в Україні полягає в створенні продукту, конкурентоспроможного на світовому ринку, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та їх соціально-економічні інтереси при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурної спадщини.

Сільський туризм припускає тимчасове проживання туристів у сільській місцевості з метою відпочинку. Це відмінно підійде для людей, які шукають нові відчуття і ніколи не проживали в селі. Обов'язковою умовою є те, що туристи повинні бути розміщені в сільській місцевості або малих містах, в яких відсутня промисловість і немає багатоповерхової забудови.

Населення сільської місцевості здає туристам в оренду порожні будинки, кімнати або поверхи у власних будинках. В них мають бути посуд, рушники, постільна білизна та інші необхідні господарські засоби. Оренда триває від двох днів до кількох місяців.

Для кожного гостя намагаються створити затишну домашню атмосферу. Інфраструктура сільського туризму має включати хороше транспортне сполучення між населеними пунктами, місця проведення дозвілля, наявність служб, які надають різні послуги з надання інформації та обслуговування. В ідеалі, в селі повинні бути невеликі ресторани або кафе.

Туристи від такого відпочинку очікують спокою і розміреності ритму життя. Вони хочуть тиші, відчуття близькості з природою і натуральних сільських екологічно чистих продуктів. При цьому їм потрібні комфортні умови проживання за прийнятними цінами.

В Україну сільський туризм прийшов з-за кордону. Вперше з'явився він в Європі ще на початку XIX століття. Нині сільський туризм набув величезної популярності в Угорщині, Чехії, Великобританії та інших країнах, що об'єдналися під егідою Ради Європи в Центрально-Східноєвропейську Федерацію по розвитку сільського зеленого туризму. Європейський Союз вбачає в сільському туризмі основний важіль економічного підйому своїх сільських територій [3].

Європейці давно зрозуміли, що організація відпочинку на селі може приносити нехай і не дуже великий, але стабільний дохід. У країнах ЄС, за деякими оцінками, сільський туризм приносить 10–20 % від загального доходу туристичної індустрії. Причому такого відпочинку в Європі бажають близько 35 % населення. Наприклад, влітку 2013 р. в Італії найбільший попит був на проживання в старовинному млині або давньому монастирі [3]. Можна сказати, що зростає інтерес туристів до сільської місцевості пов'язаний зі зміною умов існування сучасної людини. Через життя у великих містах погіршується здоров'я, виникає необхідність у його відновленні. Крім того, відпочинок у сільській місцевості здатний допомогти і в психічному оздоровленні.

Потрібно відзначити, що в Україні сільський туризм ще не встиг набути такого значного поширення, як за кордоном. У країнах Європи цей напрям туризму користується великою популярністю і набирає все нових обертів. Одним із великих плюсів такого виду відпочинку є відсутність великих фінансових витрат на нього.

У нашій країні сільський туризм найбільш активно розвивається в таких регіонах, як Вінницька, Волинська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Тернопільська, Черкаська, Хмельницька та Чернівецька області.

Це підтверджується статистичними показниками України стосовно обсягів сільського (зеленого) туризму [1], які подані в табл. 1.

Як свідчить таблиця, тільки тут сільський туризм отримує гідний розвиток. Але в нашій неосянній країні ще дуже багато неосвоєних місць, придатних для цього виду відпочинку. Ця ніша поки залишається вільною. Фахівці туристичного бізнесу пророкують цій галузі небувалий успіх. Потрібно відзначити, що для цього в Україні є величезні ресурси.

Таблиця 1

Сільський (зелений) туризм у 2013 р. за регіонами

	Кількість садиб, одиниць	Кількість розміщених осіб	Середня місткість садиб, місць	Площа садиб, кв.м.		Доходи від наданих послуг, тис. грн.	Витрати, тис. грн.	Фактичні витрати на один людину-день перебування, грн.	Кількість ночівель, од.	Середня тривалість перебування розміщених осіб	Коефіцієнт використання місткості садиб
				усього	в т.ч. житлова						
Україна	230	50724	11	49425,3	20787,1	10189,7	5046,6	117,2	112520	2,2	0,26
Вінницька	1	40	8	10250,0		12,0	4,0	160,0	80	2,0	0,13
Волинська	2	2524	15	1052,0		493,8	408,3	161,3	3284	1,3	0,48
Дніпропетровська	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
Донецька	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
Житомирська	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
Закарпатська	4	269	10	767,3	387,3	112,2	78,3	122,5	729	2,7	0,14
Запорізька	1	15	6	60,0	27,0	2,5	0,6	50,0	50	3,3	0,02
Івано-Франківська	158	21591	10	23624,6	13235,7	5045,2	2383,4	97,4	47464	2,2	0,20
Київська	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
Кіровоградська	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
Луганська	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
Львівська	31	17019	13	8362,0	4003,8	3476,9	1647,3	138,6	48995	2,9	0,45
Миколаївська	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
Одеська	1	213	36	360,0	144,0	31,2	5,4	146,0	479	2,2	0,05
Полтавська	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
Рівненська	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
Сумська	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
Тернопільська	6	2010	13	1133,4	495,3	76,2	70,6	36,6	2078	1,0	0,18
Харківська	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
Херсонська	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
Хмельницька	2	-2154	14	629,0	193,0	369,0	228,6	182,7	2138	1,0	0,47
Черкаська	6	322	9	675,0	524,0	77,8	49,7	57,0	1983	6,2	0,76
Чернівецька	17	4267	13	2402,0	1407,0	469,3	155,4	94,2	4840	1,1	0,12
Чернігівська	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
м. Київ	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-

Сільський зелений туризм є законним видом діяльності, адже його визнано окремим видом туризму, розвиток якого є пріоритетним напрямом державної політики у статтях 4 та 6 Закону України «Про туризм» № 324 від 15.09.1995 р. Право особистих селянських господарств займатися сільським зеленим туризмом визначено і в статті 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» № 742 від 15.05.2003 р.

Сільський зелений туризм як вид діяльності, що не відноситься до підприємницької, включає, зокрема, надання послуг з розміщення та харчування туристів. Ці послуги може надавати будь-яка особа без додаткових дозволів. Якщо необхідно показати туристам певні місцеві пам'ятки або природні принади округи, то ці послуги (туристичний супровід) потребують спеціальної освіти та дозволу.

Ліцензування послуг із розміщення та харчування туристів законом не вимагається. У статті 5 Закону України «Про туризм» це виписано дуже чітко і в Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» № 1775 від 01.06.2000 р ліцензії для цих видів діяльності не передбачені.

Правила обов'язкової сертифікації готельних послуг та послуг харчування застосовуються тільки до громадян, які зареєструвалися як підприємці.

Також власник садиби не зобов'язаний мати освіту за спеціальністю «готельне господарство», щоб надавати послуги з розміщення і харчування туристів. Проте треба пам'ятати, що в разі наявності семи або більше номерів (окремих приміщень для розміщення туристів) власник садиби буде зобов'язаний виконувати вимоги Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг (Наказ Державної туристичної адміністрації України № 19 від 16.03.2004 р.).

Сьогодні немає цілісного підходу, цілісної програми і взагалі єдиного бачення розвитку сфери сільського зеленого туризму. Вивчаючи попит на ринку туристичних послуг в зеленому туризмі, ком-

панія «GfK Ukraine» провела дослідження, результати якого показали, що відпочинку у садибах Західної України надають перевагу 41 % відпочиваючих, на відміну від інших регіонів. Це пояснюється тим, що в Західній Україні високий рівень сервісу, що надається туристам карпатськими садибами.

Важливим питанням подальшого розвитку сільського зеленого туризму фахівці вважають категоризацію зелених садиб. Ми згодні з ними, тому що клієнт повинен чітко знати, які саме послуги йому запропонують в тій чи іншій садибі, мати можливість обрати комфортність свого відпочинку залежно від своїх матеріальних можливостей. Все це надає можливість оцінити якість послуг зелених садиб.

З метою підтримання відповідної якості послуг в сільському туризмі та формування його позитивного іміджу на ринку пропозицій Спілкою сприяння розвитку сільського туризму в Україні запроваджено систему категоризації сільської нічліжної бази «Українська гостинна садиба» [2].

Категорії мережі «Українська гостинна садиба» позначаються таким чином:

- Базова категорія – садиба відповідає мінімальним вимогам, які встановлені до місць розміщення туристів та відпочиваючих.

- Перша категорія – садиба відповідає встановленим мінімальним вимогам та вимогам, що стосуються озеленення території, паркування автотранспорту, мінімальних розмірів ліжок, площ санітарних приміщень та проходження навчань власниками садиб.

- Друга категорія – садиба відповідає встановленим вимогам першої категорії та вимогам, які передбачають наявність світової вивіски, окремого входу для гостей, наявності дитячого майданчику, бані/сауни та доступу до Інтернету.

- Третя (найвища) категорія – садиба відповідає вимогам другої категорії та вимогам, які передбачають наявність басейну, гаражу, в кожній кімнаті телевізора, холодильника, оздоблення місць відпочинку натуральними матеріалами, 100 % одно- та двомісних кімнат, цілодобове гаряче та холодне водопостачання [2].

Для значної кількості споживачів знак якості є вирішальним критерієм вибору продукту чи послуги, оскільки є гарантією якості.

Дуже часто для вибору місця відпочинку є важливими саме ландшафт та екологія. Часто господарі, окрім наданих умов проживання різних категорій і смачного домашнього харчування, пропонують цілий комплекс додаткового обслуговування.

Так, у межах сільського туризму можуть організовуватися:

- активний туризм (збудувати на своїй території спортивний майданчик, підйомник, розробити маршрути для велотуристів, кінні прогулянки);
- екотуризм (відпочинок в екологічно чистій місцевості, вживання чистих продуктів);
- мисливський туризм;
- культурно-етнічний туризм (екскурсії, розповіді про історію краю, національні обряди, побут) тощо.

Враховуючи наведене вище, можна зробити висновок, що, з одного боку, сільський туризм – це надання послуг для відпочинку туристів у сільській місцевості, пов'язане з їх перебуванням у будинку сільського господаря й використанням ресурсів місцевості. З другого, – дієвий інструмент стабільного соціально-економічного розвитку села. Зокрема, розвиток сільського туризму впливає на:

- вирішення соціально-економічних проблем села;
- зменшення рівня безробіття на селі та розширення кола самозайнятості сільського населення, особливо молоді. Для прикладу, одне ліжко-місце забезпечує роботою у середньому 6-7 місцевих жителів;
- розширення можливостей реалізації продукції особистого селянського господарства, причому реалізації її на місці;
- поліпшення благоустрою сільських садиб, вулиць, сіл в цілому; стимулює розвиток соціальної інфраструктури;
- відродження, збереження і розвиток місцевих народних промислів, пам'яток історико-культурної спадщини;
- підвищення культурно-освітнього рівня сільського населення.

Отже, сільський туризм – це реальна можливість диверсифікації сільської економіки, підтримання стійкого розвитку держави, збереження культурної та історичної спадщини. Це перевірена на практиці багатьох європейських країн діяльність, яка ініціюється самим населенням: з одного боку,

туристами, з другого – тими, хто їх приймає. Сьогодні вже виникає необхідність підготовки тренерів, викладачів та менеджерів, стажування в європейських країнах як державних службовців, так і громадських організацій з метою вивчення їх досвіду, а згодом і введення системи якості послуг (акредитації садиб).

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі має бути розгляд законодавства деяких європейських країн стосовно регулювання відносин у сфері сільського туризму, порівняння певних форм і засобів правового регулювання в різних національних правових системах та з'ясування тих загальних принципів, яких потрібно дотримуватися під час формування вітчизняного законодавства, сприяти запозиченню позитивного європейського досвіду і тим самим прискорити розв'язання низки складних завдань, які потребують свого вирішення в законодавстві України.

Під кінець хочу звернути увагу на ще одну особливість зарубіжжя. В Німеччині існує програма з перевиховання важких підлітків, коли їх відправляють на довгий термін в село, де їм доводиться самостійно колоти дрова, топити піч, ходити за водою. Ця програма успішно діє вже багато років і при бажанні можна спробувати знайти її в Інтернеті і запропонувати свої послуги як сім'ї, готової прийняти розпеченого німецького хлопчиська або надати німцям занедбаний бабусин будинок.

Список використаної літератури

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Зелений туризм в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.greentour.com.ua>
3. Сільський туризм: что это такое? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inflora.ru>
4. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України [Електронний ресурс] / В. І. Биркович. – Режим доступу : <http://tourlib.net>
5. Чернява А. Л. Основные элементы подготовки специалистов в области организации сельского зеленого туризма в Украине [Електронний ресурс] / А. Л. Чернява. – Режим доступу : <http://tourlib.net>
6. Продіус О. І. Проблеми соціально-економічного розвитку сільських поселень та шляхи їх вирішення / О. І. Продіус // Економічний вісник Донбасу. – 2009. – № 4 (18).
7. Правове регулювання сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.palitra-buk.com.ua>

References

1. State statistics service of Ukraine [Internet]. Available from: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>
2. Green turism in Ukraine [Internet]. Available from: <<http://www.greentour.com.ua>>
3. Rural turism: what it is [Internet]. Available from: <<http://www.inflora.ru>>
4. Birkovych, V. I. Rural green tourism – priority of the development of tourism sector of Ukraine [Internet]. Available from: <<http://tourlib.net>>
5. Chernyava, A. L. Main elements of specialists training in the sphere of organization` of rural green tourism in Ukraine [Internet]. Available from: <<http://tourlib.net>>
6. Prodius, O. I. (2009) Problems of social and economic development of rural settlements and the ways of their solution. *Ekonomichnyj visnyk Donbasu*, 4 (18).
7. Legal regulation of rural green tourism in Ukraine [Internet]. Available from: <<http://www.palitra-buk.com.ua>>

Стаття надійшла до редакції 24.09.2014.

Рецензенти: Л. М. Чепурда, д.е.н., професор, зав. кафедри туризму та готельно-ресторанної справи ЧДТУ; І. П. Мігус, д.е.н., професор, зав. кафедри менеджменту та економічної безпеки ЧНУ ім. Б. Хмельницького.